

Lidia Białoń

"Uwarunkowania regionalne
innowacyjności przedsiębiorstw w
Polsce", Alfreda Kamińska,
Warszawa 2017 : [recenzja]

Zarządzanie. Teoria i Praktyka nr 3 (21), 69-73

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

O książce: Alfreda Kamińska, Uwarunkowania regionalne innowacyjności przedsiębiorstw w Polsce, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2017

Regiony spełniają coraz ważniejszą rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym. Dotyczy to także wpływu regionów na wzrost innowacyjności przedsiębiorstw. Jednocześnie istnieje znaczna luka poznawcza w odniesieniu do rozpoznania zakresu i skutków tego wpływu.

Alfreda Kamińska podjęła temat badawczy dotyczący wpływu uwarunkowań regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw. Praca nad tym tematem zaowocowała wydaniem książki pt. „Uwarunkowania regionalne innowacyjności przedsiębiorstw w Polsce” (Wyd. CeDeWu 2017, ss. 400).

Główny problem badawczy podjęty w pracy „związany jest z próbą odpowiedzi na pytanie: Jak duża jest siła wpływu wywodzących się z mezootoczenia uwarunkowań regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw” (s. 13). Celem poznawczym pracy jest określenie wpływu i znaczenia regionalnych uwarunkowań determinujących innowacyjność przedsiębiorstw oraz związków występujących pomiędzy oceną znaczenia regionalnych uwarunkowań, a poziomem innowacyjności przedsiębiorstw” (s. 13).

Hipoteza główna prezentowanej pracy brzmi:

Innowacyjność przedsiębiorstw uwarunkowana jest przez wiele czynników wzajemnie na siebie oddziałujących, wśród których coraz większe znaczenie mają czynniki otoczenia regionalnego, zależne w dużej mierze od władz samorządowych oraz instytucji otoczenia biznesu, a jednocześnie stanowiące ciągle, nie w pełni wykorzystane przez przedsiębiorstwa, źródło ich potencjału innowacyjnego. W celu weryfikacji hipotezy głównej, autorka sformułowała 5 następujących hipotez szczegółowych:

Hipoteza 1. Władze samorządowe dysponują szeregiem narzędzi, których właściwe wykorzystanie i dostosowanie do potrzeb przedsiębiorstw może przyczynić się do wzrostu ich innowacyjności. Narzędzia proinnowacyjne stosowane przez samorządy w ramach regionalnej polityki innowacyjnej są komplementarne i zależne od instrumentów unijnych oraz krajowej polityki innowacyjności.

Hipoteza 2. Wpływ czynników regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw jest zróżnicowany w zależności od wielkości, poziomu innowacyjności oraz rodzaju działalności przedsiębiorstwa.

Hipoteza 3. Innowacyjność przedsiębiorstw jest ograniczana przez szereg barier mających swe źródło na poziomie mezootoczenia.

Hipoteza 4. Rozbudowana regionalna struktura innowacyjna w postaci ośrodków innowacji nie gwarantuje wysokiej innowacyjności przedsiębiorstw i bez systemowego proinnowacyjnego podejścia nie jest skuteczna.

Hipoteza 5. Stymulujące oddziaływanie uwarunkowań regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw można zintensyfikować poprzez poszerzenie współpracy pomiędzy władzami samorządowymi a przedsiębiorcami (s. 14-15).

Rozważania autorki zawarte są w sześciu następujących rozdziałach:

Rozdział 1. Innowacyjność przedsiębiorstw i jej znaczenie.

Rozdział 2. Uwarunkowania innowacyjności przedsiębiorstw.

Rozdział 3. Regionalna polityka innowacyjności i jej rola w stymulowaniu innowacyjności przedsiębiorstw.

Rozdział 4. Innowacyjność przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006-2015 w przekroju regionalnym.

Rozdział 5. Poziom innowacyjności przedsiębiorstw – analiza i ocena empiryczna.

Rozdział 6. Uwarunkowania regionalne innowacyjności przedsiębiorstw – wyniki badań empirycznych.

Zakończenie.

Aneks zawiera trzy załączniki:

Załącznik 1:

Kwestionariusz ankiety pt. „Uwarunkowania regionalne innowacyjności przedsiębiorstw” składający się z pięciu części:

- Działalność innowacyjna przedsiębiorstw,
- Uwarunkowania regionalne innowacyjności przedsiębiorstw,
- Współpraca przedsiębiorstw z instytucjami w regionie,
- Regionalne stymulatory i bariery wdrażania innowacji,
- Opinie respondentów na omawiane tematy.

Załącznik 2:

Ocena wpływu uwarunkowań regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw w zależności od rodzaju działalności przedsiębiorstw – wyniki analizy wariancji (ANOVA) oraz testu Tukeya.

Załącznik 3:

Ocena regionalnych stymulatorów i barier w zależności od rodzaju działalności przedsiębiorstw – wyniki analizy wariancji (ANOVA) oraz testu Tukeya.

Rozdział pierwszy obejmuje następujące tematy: pojęcie i atrybuty innowacji i innowacyjności przedsiębiorstw i jej źródła, modele procesu innowacyjnego, region jako stymulator innowacyjności przedsiębiorstw w świetle wybranych teorii, terytorialne modele innowacji, rola innowacji w rozwoju gospodarczym.

Autorka analizuje różne definicje związane z tematem i dochodzi do wniosku, że występuje zbyt daleko posunięta różnorodność w zakresie rozumienia podstawowych pojęć. Zgadzam się z tym oczywiście. Ta różnorodność dotyczy podstawowych pojęć – innowacji, innowacyjności, procesu innowacyjnego, działalności innowacyjnej. Na ten problem zwraca uwagę wielu au-

torów. Różnorodność ta utrudnia zbudowanie teorii innowacji.

Problemem rzadko spotykanym w literaturze przedmiotu jest region jako stymulator innowacyjności przedsiębiorstw w świetle wybranych teorii. Do terytorialnych modeli innowacji i innowacyjności autorka zaliczyła: teorię biegunów wzrostu, teorię rozwoju spolaryzowanego (centrum-peryferie), koncepcję dystryktów przemysłowych, lokalnych systemów produkcji, nowych przestrzeni przemysłowych, koncepcję środowiska innowacyjnego (innovative milieu), koncepcję regionu uczącego się (learning region). Cechą wspólną sposobu przedstawiania wymienionych modeli jest podkreślenie coraz większego znaczenia czynników niematerialnych jak, wiedza, doświadczenie, relacje społeczne, interakcje oparte na zaufaniu pomiędzy podmiotami, które tworzą potencjał innowacyjny regionu, wpływający na innowacyjność przedsiębiorstw.

Rozdział drugi poświęcony jest rozważaniom na temat uwarunkowań innowacyjności przedsiębiorstw, w tym zostały omówione wewnętrzne determinanty innowacyjności, czynniki otoczenia konkurencyjnego i makrootoczenia, uwarunkowania regionalne innowacyjności oraz stymulatory i bariery kreowania innowacji. Autorka zwróciła uwagę na fakt, iż stosunkowo rzadko kompleksowej analizie poddawane są czynniki otoczenia regionalnego, chociaż poszczególni autorzy uważają, że są one bardzo ważne. Podkreśliła, iż czynniki zewnętrzne – makro i mezootoczenia są wzajemnie uwarunkowane. Do czynników regionalnych zaliczyła: wsparcie finansowe, organizacyjne i informacyjne samorządów terytorialnych, współpracę podmiotów w regionie w tym powiązania ze sferą nauki oraz instytucjami wspierającymi innowacyjność, współpracę przedsiębiorstw na poziomie międzyregionalnym i międzynarodowym, jakość zasobów ludzkich regionu, w tym kwalifikacje kadry administracji publicznej, zasoby pozamaterialne – m.in. dostęp do centrów wiedzy, zasoby materialne – potencjał gospodarczy i finansowy regionu. Krótko mówiąc – wzrost innowacyjności przedsiębiorstw zależy od tego czy władze samorządowe, które dysponują wieloma stosownymi narzędziami, potrafią i chcą je wykorzystać w tym celu.

Rozdział trzeci poświęcony jest omówieniu regionalnej polityki innowacyjnej i jej roli w stymulowaniu innowacyjności przedsiębiorstw. Celem rozdziału trzeciego jest identyfikacja kluczowych możliwości i obszarów oddziaływania regionalnej polityki innowacyjności na poziom innowacyjności przedsiębiorstw (s. 18). Wiele uwagi Autorka poświęciła wspieraniu innowacyjności regionów w ramach polityki Unii Europejskiej, którą określa

się jako politykę spójności. Unijna polityka regionalna traktowana jest jako kluczowy instrument inwestycyjny realizacji europejskich celów w zakresie zapewnienia wzrostu gospodarczego i tworzeniu miejsc pracy poprzez innowacje i wspieranie małych przedsiębiorstw.

Narodowy system innowacji i krajowa polityka innowacyjna jako wyznaczniki regionalnej polityki innowacyjności jest kolejnym bardzo szczegółowo omówionym problemem przy wskazaniu jego wad, zalet i osiągnięć. Kolejnym zagadnieniem podlegającym szczegółowej analizie z punktu widzenia tworzenia warunków powstawania i realizacji potencjału innowacyjnego są regionalne systemy innowacji. Jednakże w warunkach polskich nie spełniły oczekiwań, na co Autorka zwróciła uwagę po szczegółowej i rzetelnej analizie. Regionalna polityka innowacyjna wymaga spójności z polityką unijną i krajową. Również instrumenty polityki innowacyjnej stosowane przez jednostki samorządu gminnego powinny być komplementarne wobec instrumentów, które są w jednostkach samorządów wojewódzkich. Autorka wielokrotnie podkreśla, iż kształtowanie polityki innowacyjnej wymaga holistycznego podejścia na wszystkich poziomach zarządzania czyli unijnym, krajowym, regionalnym i lokalnym.

W rozdziale czwartym Autorka przeprowadza analizę innowacyjności przedsiębiorstw. Zrobiła to w przekroju regionalnym. Szeroko omówiła mierniki poziomu innowacyjności, podkreślając że w tym obszarze brak jest jednolitości. Na przestrzeni lat mierniki te ulegały zmianom. Zmianie podlegał obszar objęty pomiarem, jak również wskaźniki i mierniki tego pomiaru. Problem ten jest obecny w literaturze polskiej. Brak jest jednak zgody co do uniwersalnego zestawu wskaźników i obliczonych na ich podstawie mierników. Budując zestaw wskaźników i mierników do szacowania innowacyjności bez wątplenia trzeba wyjść od definicji innowacyjności, co do której niestety także brak jest jednolitego podejścia różnych autorów.

Autorka dokonała porównania innowacyjności przedsiębiorstw w układzie regionalnym a konkretnie zaprezentowała udział innowacyjnych przedsiębiorstw w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wprowadzających innowacje produktowe, procesowe, marketingowe oraz organizacyjne, wysokość nakładów na działalność innowacyjną, a także w przeliczeniu na jedno przedsiębiorstwo, udział nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w układach krajowych oraz nakłady na działalność innowacyjną w relacji do PKB, udział przychodów ze sprzedaży nowych produktów w przychodach ze sprzedaży ogółem. W rozdziale zamieszczony jest wie-

le tablic analitycznych, obrazujących aktywność innowacyjną przedsiębiorstw i ich efekty, a także problematykę współpracy z innymi podmiotami rynku innowacji. W analizie danych liczbowych doszła do wniosku, iż nie można stwierdzić występowania jednoznacznej korelacji pomiędzy poziomem innowacyjności a rozwojem gospodarczym regionu. Stwierdziła też, że pogłębiają się różnice pomiędzy innowacyjnością przedsiębiorstw w poszczególnych regionach (s. 235).

Kolejny rozdział – piąty, poświęcony jest omówieniu poziomu innowacyjności przedsiębiorstw na podstawie analizy empirycznej przeprowadzonej przez Autorkę w dwóch województwach – kujawsko-pomorskim (265 przedsiębiorstw) i śląskim (259 przedsiębiorstw).

Celami szczegółowymi badań empirycznych były:

1. Określenie siły oddziaływania czynników regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw.
2. Określenie poziomu innowacyjności badanych przedsiębiorstw.
3. Pomiar współzależności pomiędzy oceną znaczenia regionalnych uwarunkowań innowacyjności przedsiębiorstw a ich poziomem innowacyjności.
4. Określenie różnic w sile i kierunkach oddziaływania regionalnych uwarunkowań innowacyjności przedsiębiorstw w zależności od wielkości przedsiębiorstw, rodzaju działalności oraz poziomu innowacyjności.
5. Identyfikacja najważniejszych stymulatorów i barier wdrażania innowacji.
6. Ocena współpracy przedsiębiorstw z władzami samorządowymi oraz regionalnymi instytucjami wsparcia innowacyjności.

Narzędziem badawczym był opracowany przez Autorkę kwestionariusz składający się z pięciu części, a każda z nich, podporządkowana została realizacji wyżej sformułowanych celów oraz weryfikacji hipotez. Badania wykazały, że około 60% przedsiębiorstw nie wprowadziło innowacji w latach 2013-2015. Pozostałe wdrażały głównie: innowacje produktowe (23%), procesowe (ponad 11%). Sporadycznie wdrażano innowacje marketingowe (ok. 7%) i organizacyjne (6%). Analiza danych wykazała, że wyższa innowacyjność większych przedsiębiorstw przejawia się w większej liczbie wdrożonych innowacji, ale także w wyższym poziomie nowości. Analiza współpracy przedsiębiorstw przy wdrażaniu innowacji wskazuje, jak można przypuszczać, na brak tradycji w tym zakresie (jedynie ok. 15%). Śladowa jest współpraca z jednostkami sfery nauki – ok. 2% współ-

pracuje z uczelniami wyższymi, ok. 8% z zewnętrznymi jednostkami badawczymi. Generalnie rzecz biorąc, przedsiębiorstwa w badanych regionach cechuje niski poziom innowacyjności.

Rozdział szósty poświęcony jest określeniu znaczenia i wpływu uwarunkowań regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw. Dokonano tego głównie w oparciu o opinie członków zarządu badanych przedsiębiorstw. Omówiono pięć grup zagadnień:

1. Wsparcie finansowe podmiotów gospodarczych działających w regionach przez samorząd.
2. Wsparcie organizacyjne i doradcze podmiotów gospodarczych działających w regionach przez samorząd.
3. Aktywizowanie współpracy podmiotów w regionie przez samorząd.
4. Budowa i wzmacnianie pozostałych zasobów niematerialnych regionu.
5. Budowa i wzmacnianie pozostałych zasobów materialnych regionu.

Znaczenie każdego czynnika respondenci określali w pięciostopniowej skali: bardzo duże – 5, duże – 4, średnie – 3, małe – 2, nie ma znaczenia – 1. Wszystkie czynniki zostały zhierarchizowane w oparciu o wyliczone średnie. Każdą z grup Autorka rozdzieliła na jej elementy składowe, a ich znaczenie odniosła do wielkości przedsiębiorstw, poziomu innowacyjności przedsiębiorstw, rodzaju ich działalności. Do analizy tych zależności Autorka stosowała także współczynnik korelacji rang Spearmana, a także analizę wariancji ANOVA oraz test Tukeya. Metoda zdobywania informacji i metoda ich analizy zastosowana przez Autorkę należy do unikalnych w badaniach innowacyjności przedsiębiorstw w układzie regionalnym i pozwala na statystycznie uzasadnione udowodnienie wpływu wybranych czynników regionalnych na innowacyjność przedsiębiorstw. Biorąc pod uwagę zagadnienia ogólniejsze, jest to cenny wkład Autorki do metodologii badań wpływu różnorodnych czynników na zjawiska społeczno-gospodarcze.

Studia literatury oraz badania empiryczne, własne, pozwoliły Autorce na sformułowanie rzetelnie udokumentowanych wniosków (s. 348-353):

1. Wśród zewnętrznych uwarunkowań działalności innowacyjnej przedsiębiorstw coraz większe znaczenie zyskują czynniki otoczenia regionalnego.
2. Istnieje potrzeba ustawicznego podnoszenia świadomości innowacyjności przedsiębiorstw.

3. Realizacja każdego przedsięwzięcia innowacyjnego powinna być zakończona określeniem skuteczności i efektywności.
4. Przedsiębiorstwa współpracujące z jednostkami sfery nauki charakteryzuje wyższy poziom innowacyjności. Istnieje potrzeba tworzenia centrów wiedzy.
5. Ośrodki innowacji nie w pełni spełniają rolę stymulatora innowacyjności.
6. Za ważne bariery wzrostu innowacyjności uznano biurokrację i opieszałość administracji publicznej.
7. Na wzrost innowacyjności regionalnej wpływa sprawne zarządzanie działalnością innowacyjną, które powinno ulec znacznej poprawie, przede wszystkim poprzez szkolenie, udział w konferencjach naukowych, ściślejszej współpracy z innymi przedsiębiorstwami oraz instytucjami sfery nauki a nie tylko poprzez większe finansowanie działalności innowacyjnej.
8. Uwagę czytelnika zwraca udokumentowana teza, że „występuje potrzeba większej aktywności ze strony przedsiębiorców w kształtowaniu regionalnej polityki innowacyjności poprzez angażowanie się w opracowywanie regionalnych dokumentów strategicznych, dobrą współpracę z władzami samorządowymi oraz pozostałymi jednostkami regionalnymi, w tym tworzenie sieci współpracy sprzyjających generowaniu, absorpcji i dyfuzji innowacji” (s. 351). Samorządy wszystkich szczebli powinny prowadzić skuteczną politykę innowacji.

Publikacja Alfredy Kamińskiej pt. „Uwarunkowania regionalne innowacyjności przedsiębiorstw w Polsce” jest ważnym dziełem naukowym w literaturze z zakresu innowacyjności. Wypełnia lukę empiryczną i teoretyczną w zakresie systematyzacji uwarunkowań regionalnych. W badaniach Autorka stosuje podejście kompleksowe, systemowe, holistyczne.

Badania nad tematyką regionalną uwarunkowań innowacyjności pobudzają do wytyczenia ich nowych kierunków. Uruchomić można badania strony popytowej na innowacyjność w skali regionu. Ważnym zagadnieniem jest też rodzaj wdrażanych przedsięwzięć innowacyjnych. Innowacyjność przedsiębiorstw określa się często wskaźnikiem liczby wdrożeń, czyli wiele drobnych innowacji, może mieć większe znaczenie niż jedna innowacja, ale o bardziej istotnym efekcie gospodarczym czy społecznym. Tematów oczywiście jest wiele.

Książka Alfredy Kamińskiej dostarczyła zarówno teoretykom jak i praktykom, duży, oryginalny, rzetelnie udokumentowany zasób wiedzy, który powinien być

wykorzystany w trzech płaszczyznach: dla naukowców –
formułowanie nowych kierunków badań, dla praktyków
– nowe podejście do planowania strategicznego, dla dy-
daktyki, a więc dla budowania kapitału intelektualnego,
a szerzej – społecznego.

prof. zw. dr hab. Lidia Białoń